

De la cura i la pervivència d'una imaginació conservadora

Eric Ortega González (Universitat de Barcelona)

Gregorio Luri, *La imaginación conservadora*. Barcelona, Ariel, 2019, 339 p.

Cap al mes de novembre de l'any 2018 en Gregorio Luri escrivia en el seu concorregut blog, *El Café de Ocata*, les següents paraules:

He estado por San Sebastián y Pamplona y ando absorto en la corrección de las galeras de la *Imaginación conservadora*, ejercicio que nunca me había tomado demasiado en serio, y que por eso mismo he pagado con más de una vergüenza. Tengo un empeño especial en que este libro salga bien. En cierta manera me parece que todo lo que he hecho hasta ahora no ha sido sino una preparación para este libro. Será el libro que me mida. En ningún otro me he enfrentado con más claridad a mis límites intelectuales, es decir, a lo que no sabía pensar, normalmente porque no sabía formular la pregunta correcta. En ningún otro he visto con más claridad que llamo conclusión al límite de mi capacidad de interrogación¹

Hom, que es declara assidu visitant d'un espai poc habitual a la xarxa i que també té per costum no deixar de seguir amb certa atenció els textos que publica l'autor, no va poder, com es de suposar, deixar de prendre's amb alegria i un cert grau de sorpresa l'anunci que llençava als seus lectors.

Alegria perquè després del llegir les paraules portades a col·lació hom podia aventurar que *La imaginación conservadora* seria un text intel·lectualment estimulant. Sorpresa perquè a través d'un títol aparentment paradoxal, semblava que

l'autor d'obres com *El criteri perdut* (2004), *El neoconservadurisme americà* (2006) i, sobretot, el lloat *Erotismo y prudencia. Biografía intelectual de Leo Strauss* (2012), tornava a posar el dit sobre el conservadurisme i, per extensió, sobre els prejudicis intel·lectuals de molts dels seus potencials lectors.

La imaginación conservadora és molt més que, com diu el seu autor a l'última plana, «un libro de resonancias» (p. 329). Sense deixar de ser-ho —cap conservador genuí s'atreviria a sostenir, seguint la ben trobada imatge que ens planteja el llibre, que sobre els seus textos no ressona la música dels que l'han precedit—, l'obra que ens ocupa també pot ser llegida com un assaig original, i més o menys sistemàtic, a cavall entre la història del conservadurisme espanyol, l'antropologia, la filosofia política i la pedagogia.

Essent aquesta revista, com bé sap l'atent lector, una publicació dedicada a la pedagogia, hom no pot menys que tractar de ressenyar el llibre que ens ocupa tot parant atenció sobre la seva vessant més educativa o, si més no, sobre alguns aspectes que considerem que paga la pena que siguin interpretats en clau pedagògica. Per aquesta raó, i per tal de no demorar-nos més en aquest preàmbul, comencem

(1) La referència pot ser trobada en el següent enllaç: <https://elcafedeocata.blogspot.com/2018/11/una-semana-ausente.html>

rescatant una afirmació continguda a l'al·legat amb què s'inicia el llibre. Una frase contundent i un xic enigmàtica que sona de la següent manera: «El conservadorismo se sostiene o se hunde según el valor que colectivamente concedamos a la transmisión» (p. 11).

Vet aquí que, segons aquest passatge, el conservadorisme té alguna cosa a veure amb el fet d'atorgar un determinat valor col·lectiu a un fenomen humà conegut com a transmissió. Però, a més que el conservadorisme està axiològicament relacionat amb aquest fenomen, l'autor ens assenyalarà que, en virtut del seu caràcter transitiu, el valor que col·lectivament concedim a la transmissió està, al mateix temps, determinat per la vàlua que atorguem a allò que es transmet. I és sabut que tant en termes genètics com patrimonials a allò que es transmet entre generacions se li sol anomenar «herència». A desvelar-nos la relació del conservadorisme amb aquesta herència, suposem, van dirigides les paraules d'en Luri quan afirma que «en cuestiones patrimoniales, más importante que blindar una herencia es amarla» (p. 12) i que «esta herencia es, básicamente, el ecosistema cultural en el que germina nuestra identidad» (p. 12).

Pel que sembla, i contràriament al que els prejudicis podrien portar-nos a pensar, per a un conservador més important que clausurar una herència, que impermeabilitzar-la, és desenvolupar una aproximació amorosa envers ella. Doncs l'herència rebuda no és una altra cosa que l'aixopluc on construïm i inscrivim culturalment la nostra identitat. Es comprèn, d'aquesta manera, que una de les principals virtuts del llibre sigui la de no deixar de donar-nos raons perquè aprenguem a estimar la nostra herència, vacunant-nos així contra aquell provincialisme eixalat que considera que tot el forà és per sistema millor.

I és que més enllà de quedar perdut en la nostàlgia d'un passat que mai més no tornarà —l'autor caracteritzarà aquests nostàlgics amb el nom de «paleoconservadors»— el conservador és aquell que sap que vivim en mons de segona mà i que el passat, pluriforme, s'amaga darrere les idees, les paraules, els paisatges, les ciutats que habitem i la llar que ens empara. El passat ens envolta, configura i aixopluga. L'herència, en aquest sentit, no es més que un plec de passat tocant la porta del nostre present. És per això que el conservadorisme suposa un «compromiso con las diferentes dimensiones del tiempo» (p. 34) que sap que «cada día se adentra un paso en el futuro» (p. 35). Aquest compromís del conservador amb les diferents dimensions del temps, tant llunyà del nostre unidimensional present pedagògic, se'ns fa encara més palès quan en un dels moments més provocatius del llibre en Gregorio Luri ens brinda una interessant teòrica sobre les diferències entre conservadorisme, innovacionisme i progressisme.

Per bé que el conservadorisme va néixer com a reacció a la revolució francesa i, en conseqüència, com a oposició a una filosofia progressista de la història basada en «declarar caduca la relación prudente entre el saber y el hacer» (p. 38), el seus contorns es veuen encara més ben delimitats quan es confronta amb el que l'autor anomena «innovacionisme». Com a fill poc agraït del progressisme, l'innovacionisme ha deixat enrere el saber messiànic que els revolucionaris atorgaven a la filosofia —i que com a mínim dibuixava una imatge clara del destí al que aspiraven— i l'ha substituït per la tecnologia, de conseqüències, com bé sap el lector, gairebé sempre imprevisibles.

Juntament amb l'adopció del tecnologicisme, aparentment neutral i garantidor, en teoria, d'una sort d'equitat universal,

l'innovacionista promociona una sola dimensió temporal, la d'un present fet instant, únic moment on l'innovacionista pot satisfer fugaçment la seva impaciència. La immediatesa i la «novolatria», paraula encunyada per l'autor per a l'ocasió, s'imposen en la quotidianitat de l'innovacionista, aquell curiós personatge conegut per tothom que delira per la novetat constant, per la rapidesa, i que troba en les tecnologies (i els gurus que les representen) el seus grans amos i senyors.

Però les tecnologies, com bé apuntarà l'escriptor, per molt que «se publicitan comercialmente como ontológicamente leves» (p. 45), són, en veritat, pròtesis antropològiques, «un factor de multiplicación de lo que ya llevamos en nosotros» (p. 45). Per això, lluny de portar-nos a un ideal d'equitat universal, els mitjans tecnològics també amplifiquen allò que cadascú nia dins seu: la seva pròpia diferència. I és que per bé que les tecnologies —així com les empreses que les governen— han acabat desvetllant-se, malgrat la seva en aparença estèril bondat, en unes formidables productores d'iniquitat particular, això no ha estat un obstacle per a què, en virtut de la seva fictícia neutralitat, haguem obert els nostres centres educatius a les seves influències, «dando por supuesto que su colaboración no puede redundar sino en una mejor educación de nuestros jóvenes» (p. 47).

Davant d'aquesta ingènua febre innovadora en Gregorio Luri ens esperona, com a bon conservador, a cultivar «una educación de la mirada y del sentido del agradecimiento» (p. 53) que estimi veritablement «lo que la transmisión ha puesto a nuestro alcance» (p. 53). Bona part del text, en efecte, en recuperar històries i autors conservadors, sembla tenir la pretensió d'insuflar-nos aquesta estima, de desenvolupar en nosaltres una certa dis-

posició agraïda envers el que ens ha precedit. Però també, conscient com és que desenvolupar aquesta disposició necessita d'una bona transmissió, l'autor no se'n està d'apuntar i reflexionar sobre el valor d'alguns mitjans de transmissió (com els mites, la poesia, els exemples, etc.) que han dominat des d'antic la vida política (i pedagògica) dels éssers humans. D'entre totes aquestes reflexions portarem a col·lació, per jutjar-les especialment interessants, les que l'autor ens brinda en relació al valor dels exemples.

Una de les raons per les quals l'autor dona especial significació als exemples està relacionat amb el fet que el conservadorisme és una «ideología singular porque tiene más fe en los temperamentos que en las ideas» (p. 63). El conservadorisme, en conseqüència, i en virtut d'aquesta convicció, diposita una major confiança en el aterratge mundà i imperfecte del grans ideals —expressats en persones o institucions exemplars— que no pas en les perfectes ideacions benpensants. No ens haurà de sobtar doncs que per a un conservador més important en termes polítics que posseir la idea de bondat, bellesa o justícia sigui tenir experiències mundanes —i, per tant, químicament impures, per bé que pràcticament operatives— de susdites virtuts.

Una altra de les raons que apuntarien al paper destacat de l'exemple en l'obra que ens ocupa està íntimament relacionada amb el que representa un dels nuclis conceptuals de *La imaginación conservadora*: el concepte de *politeia*. El vocable *politeia*, concepte psico-político-pedagògic de clares ressonàncies platòniques, no té una traducció precisa en cap de les nostres llengües. Tanmateix aquesta imprecisió, en comptes de suposar una incomoditat a l'autor, li permet dotar el terme d'una riquesa conceptual que, amb indubtable gràcia literària, anirà desvelant al llarg del

text. Aquest progressiu apregonament en el concepte de *politeia* és, al parer de qui escriu, un dels motius que justifiquen de sobres la lectura atenta del llibre. I si bé no és la comesa d'aquesta ressenya explicar tota la polièdrica semàntica del terme assenyalat, no podem deixar-hi de fer esment a la promesa relació que l'exemplaritat guarda amb la *politeia*.

El propi llibre, de fet, ens proporciona una analogia que bé pot servir-nos a mode d'aproximació ràpida i suficient al concepte de *politeia* (pp. 83-84). Segons aquesta semblança, la *politeia* pot ser entesa com una sort d'harmonia rítmica que només els membres de una comunitat senten nítidament i que suposa, per aquests mateixos membres, una manera natural i educada de ballar —seguint el símil musical— o, simplement, de fer les coses. No és massa forassenyat imaginar que en aquesta figurada comunitat pugui haver membres que ballin especialment bé i que, en virtut de la seva competència, puguin ser centre d'admiració i d'atracció dels seus conciutadans. Són aquests ciutadans els que, segons en Luri, nodreixen i enforteixen la *politeia* atès que són persones «que de forma verosímil muestran lo mejor que la comunidad política puede dar de sí» (p. 90). En conseqüència, la *politeia* necessita dels exemples polítics i pedagògics —d'aquests que saben ballar amb una gràcia afegida— no només per, com dèiem abans, fer mundans els grans ideals sinó també per donar vigor a una manera de fer bé les coses que es pot transmetre entre generacions i que cohesiona, en tant que compartida, les comunitats.

No volem finalitzar el nostre comentari sense reparar abans en allò que per l'autor representa un dels límits de la raó políticopedagògica: la necessitat de persuasió retòrica inherent a tota *politeia*. Ens diu en Luri al respecte que «la democracia es una experiencia política más discutidora que

bien informada» (p. 258), raó per la qual necessita de l'ajut de la persuasió, «esa divinidad a la que los demócratas atenienses erigieron una estatua en el centro de Atenas porque sabían que sin ella, sin la convicción que emana su sonrisa, no puede haber vida en común» (p. 261). En efecte, és moneda corrent tant en política com en pedagogia l'ús de recursos retòrics com l'apel·lació a les emocions i als prejudicis dels oients o lectors a fi i efecte d'alterar o influir sobre la seva consciència.

Aquestes estratègies retòrico-persuasives anomenades «nobles mentiras» (p. 272) són, en opinió de l'autor, les que mantenen fermes les comunitats en suposar una mena de conviccions compartides dirigides a la creació i el manteniment de «lazos de copertenencia» (p. 273). Si bé aquests «llaços de copertenencia» són també un dels ossos conceptuals de l'obra, en tenim prou amb dir que aquests lligams, en assenyalar alguns aspectes comuns a tots els ciutadans, permeten fer creure —i cal subratllar aquest «fer creure»— que malgrat les diferències realment existents tots els membres d'una comunitat són fills *politeics* d'una mateixa tradició. És a dir, custodien dins seu una ànima constituïda de la mateixa substància psico-política. És per això que el nostre autor sostindrà, en un to indubtablement provocatiu, i a mode de colofó de l'argument que acabem d'esbossar, que «la política es hacer creer» (p. 273).

Segurament sota la sospita que la pedagogia, com la política, també se la juga en l'àmbit de les creences, en Gregorio Luri no deixarà d'emprar algunes estratègies de persuasió retòrica al llarg de la seva apassionada vindicació de la imaginació conservadora, conscient com és que «al hombre no se lo educa solamente con argumentos» (p. 272). La gràcia de la seva prosa —en ocasions d'expressió sentencirosa— i l'habilitat i la intel·ligència de la

seva ploma ajuden, sens dubte, a construir un relat poètico-polític eficaç i convincent d'allò que, parafrasejant el subtítol del llibre, són les idees —de tall conservador, assumim— que han fet del món un lloc millor.

Deixem per l'últim paràgraf de la nostra ressenya, després de recomanar la postergació dels possibles prejudicis intel·lectuals apuntats abans i la lectura rumiant d'aquest assaig, l'aspecte menys positiu de l'obra. Minúscul, banal, purament formal —és de justícia reconèixer-lo— però que ens va sobtar durant la lectura, tal vegada per contradictori. I és que en aquesta formidable —i força exitosa— tasca de donar-nos raons per estimar el nostre passat conservador s'hagués agraït una referència més acurada de les fonts que la sustenten. La citació de la pàgina, alguna indicació, més enllà de l'obra i l'autor, per trobar aquella frase que exemplifica una idea o sobre la que es reflexiona en un determinat paràgraf, *que sais-je?* Només la cirereta que hagués acabat de culminar un magnífic esforç per cultivar en nosaltres —animals massa moderns i molt segle XXII, tot parafrasejant la famosa sentència d'Ortega y Gasset— un sentit de l'agraïment que en aquests temps sembla trista i indubtablement en retrocés.

Referències

- Luri, G. (2004) *El Criteri perdut: de l'educació republicana al "zappisme" intel·lectual*. Barcelona, Centre d'Estudis de Temes Contemporanis/Angle editorial, 2004.
- Luri, G. (2006) *El neoconservadurisme americà: (la seva deriva de Trotski a Bush)*. Barcelona, Centre d'Estudis de Temes Contemporanis/Angle editorial, 2006
- Luri, G. (2012) *Erotismo y prudencia: biografía intelectual de Leo Strauss*. Pròleg de Jordi Sales. Madrid, Encuentro.